बाल अधिकार संरक्षण तथा सम्बर्द्धन कार्यविधि, २०७८

प्रस्तावनाः

बालबालिका सम्बन्धी ऐन २०७५को दफा ८ को उपदफा १० एवम् दफा ६१ को उपदफा (१) सँग सम्बन्धित रही सिस्ने गाउँपालिकामा बाल अधिकार प्रवर्द्धन एवम् बालसंरक्षणको कार्य प्रभावकारी रुपमा लागु गर्ना बान्छनीय भएको हुँदा गाउँ कार्यपालिकाबाट मिति २०७८।०९।२३ गते स्वीकृत गरी यो कार्यविधि जारी गरिएको छ।

परिच्छेद-१
प्रारम्भिक

१. **संक्षिप्त नाम र प्रारम्भः** (१) यो कार्यविधीको नाम "बाल अधिकार संरक्षण तथा सम्बर्द्धन कार्यविधि, २०७८" रहेको छ।

(२) यो कार्यविधि तुरुन्त प्रारम्भ हुनेछ ।

२. **परिभाषाः** विषय वा प्रसङ्गले अर्को अर्थ नलागेमा यस कार्यविधिमा-

(क) "ऐन" भन्नाले बालबालिका सम्बन्धी ऐन, २०७५ सम्झनु पर्छ ।

(ख) "कर्मचारी छनौट समिति" भन्नाले गाउँपालिका करारमा कर्मचारी छनौट गर्न गठित करार कर्मचारी छनौट तथा व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्यविधि, २०७६ बमोजिमको छनौट गर्न गठित करार कर्मचारी छनौट तथा व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्यविधि, २०७६ बमोजिमको छनौट समितिलाई जनाउँछ ।

(ग) "बालकल्याण अधिकारी एवम् बाल अधिकार अधिकृत" भन्नाले प्रक्रियागत रुपमा पालिकामा बालबालिकाको क्षेत्रमा काम गर्ने गरी नियुक्त गरिएको वा बालबालिकाको क्षेत्रमा काम गर्ने जिम्मेवारी प्राप्त कर्मचारीलाई जनाउनेछ ।

(घ) "समिति" भन्नाले बालबालिका सम्बन्धी ऐन २०७५ को दफा ६० को उपदफा (२) बमोजिमको स्थानीय बाल अधिकार समिति एवम् कार्यविधि अनुसार वडा स्तरमा गठित बाल संरक्षण समिति एवम् बालअधिकार समिति सम्झनु पर्छ ।

(ङ) "बाल संरक्षण समिति" भन्नाले यसै कार्यविधि अनुसार गठन गरिएको बालबालिकाको संरक्षणका लागि टोल, विद्यालय, वडा एवम् पालिकामा गठित समिति सम्झनु पर्छ

(च) "संस्था" भन्नाले बाल गृह, बाल सुधार गृह, पुनर्स्थापना केन्द्र, निगरानी कक्ष तथा अस्थायी संरक्षण सेवा सञ्चालनको निम्ति प्रचलित कानून बमोजिम दर्ता भई स्वीकृत विधानमा त्यस्तो सेवा सञ्चालन गर्ने व्यवस्था राखी तोकिए बमोजिम संस्थागत रुपमा बाल संरक्षण कार्ययोजना, बाल

संरक्षण मापदण्ड, कार्यविधि तथा आचार संहिता स्वीकृत गरी स्थापना तथा सञ्चालन गर्न योग्य इच्छुक संस्थालाई सम्झनु पर्छ ।

(छ) "बाल गृह प्रमुख, सञ्चालक र व्यवस्थापक" भन्नाले बाल गृहका स्वीकृत विधान अनुसार बाल गृहको प्रमुख कार्यकारी अधिकार भएको व्यक्तिलाई प्रमुख, कार्यकारी समिति वा सञ्चालक समितिका अध्यक्ष लगायत सदस्यलाई सञ्चालक र प्रमुख कर्मचारीको रुपमा रही जिम्मेवारी वहन गर्ने कर्मचारीलाई वहन गर्ने कर्मचारीलाई व्यवस्थापक सम्झनु पर्छ ।

(ज) "जोखिमपूर्ण अवस्थामा रहेका बालबालिका" भन्नाले देहायका अवस्थामा रहेका बालबालिका सम्झनु पर्छ।

(१) अपहरणमा परेका वा हराएका,

(२) बेच विखन तथा ओसार पसारमा परेका,

(३) सडक बालबालिका वा सडकमा रहेका,

(४) जोखिमपूर्ण व्यवसाय वा काममा लागेका,

(५) अलपत्र वा बेवारीस भएका,

(६) बाल यौन दुर्व्यवहारमा परेका

(७) बालबालिका बिरुद्धको हिंसामा परेका,

(८) अपाङ्गता भएका

(९) सुस्त मनस्थिति भएका

(१०) एचआइभी संक्रमित भएका,

(११) प्राकृतिक प्रकोप तथा दैवी विपदमा परेका

(१२) दूर्घटना भएका वा मानव सिर्जित विपदमा परेका

(१३) बन्धक बनाइएका वा जबरजस्ती क्षमबाट पीडित भएका

(१४) घरेलु कामदारका रुपमा लगाइएका वा कमलरी भएका र

(१५) बाल अधिकार समितिले तोकेको अन्य बालबालिका ।

झ) "हेरचाहकर्ता" भन्नाले संस्थागत तथा वैकल्पिक हेरचाहमा रहेका बालबालिकाको प्रत्यक्ष हेरचाह वा संरक्षण कार्य गर्ने वयस्क महिला वा पुरूष सम्झनु पर्छ।

ञ) "अनौपचारिक हेरचाह" भन्नाले अख्तियार प्राप्त प्रशासनिक वा न्यायिक निकायको निर्णय वा आदेश बिना बालबालिका, बाबुआमा वा अन्य व्यक्तिको पहलमा आफ्नो व्यक्तिगत क्षमता वा हैसियत अनुसार आफन्त वा साथी वा अरूहरुले एक निश्चित अवधिसम्म पारिवारिक वातावरणमा राखेर हेरचाह सम्झनु पर्छ ।

ट) "औपचारिक हेरचाह" भन्नाले अख्तियार प्राप्त प्रशासनिक वा न्यायिक निकयको निर्णय वा आदेशमा सार्वजनिक निकाय, संस्था वा पारिवारिक वातावरणमा राखेर हेरचाह सम्झनु पर्छ ।

ठ) "सामाजिक कार्यकर्ता" भन्नाले मान्यता प्राप्त विश्वविध्यालयबाट सामाजिक कार्य विषयमा स्नातक तह उतीर्ण भएको वा कुनै पनि विषयमा स्नातक उतीर्ण गरी कम्तीमा दुई महिनाको सामाजिक कार्यकर्ताको तालीम लिएको व्यक्ति समेतलाई बुझाउँछ ।

ड) "कार्यविधि" भन्नाले बाल अधिकार संरक्षण तथा सम्बर्द्धन कार्यविधि, २०७८ लाई सम्झनुपर्छ ।

परिच्छेद २

३. **स्थानीय बालअधिकार समितिको गठन, काम, कर्तव्य र अधिकारः** (१) स्थानीय बालअधिकार समितिको गठन, प्रक्रिया देहायबमोजिम हुनेछः

क) गाउँपालिकाको उपाध्यक्ष

ख) सामाजिक विकास समितिको संयोजक

ग) प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत

घ) शिक्षा यूवा तथा खेलकुद शाखा प्रमुख

ङ) स्थानीय तहको प्रहरी प्रमुख

च) स्थानीय स्वास्थ्य शाखाको संयोजक

छ) सामुदायिक विध्यालयको प्र.अ.हरु मध्येबाट समितिले मनोनित गरेका १ जना - सदस्य

ज) बालबालिकाको क्षेत्रमा कार्यरत गै.स.स.बाट समितिबाट मनोनित १ जना -सदस्य

झ) महिला बालबालिका तथआ समाज कल्याण शाखाको प्रतिनिधि- सदस्य

ञ) गाउँ बाल संजालबा एक एक जना बालक र बालिका मध्यबाट २ जना- सदस्य

ट) महिला स्वयंसेविकाहरु मध्येबाट एक जना- स

ठ) बाल कल्याण अधिकारी (बाल अधिकार अधिकृत)-

गाउँपालिका अध्यक्षलाई यस समितिको संरक्षकको रुपमा विशेष आमन्त्त गरिनेछ् बैठक कुल पदाधिकारीको कम्तीमा ५१ प्रतिशत संख्या पुगेमा बैठकले गरेको निर्णय मान्य हुनेछ ।

४. **स्थानीय बालअधिकार समितिको काम कर्तव्य र अधिकारः**

क) समितिको निर्णयहरु कार्यान्वयन गर्ने गराउने।

ख) बाल संरक्षण सम्बन्धी योजना, कार्यक्रम तथा प्रगति प्रतिवेदन तयार गरी अनुमोदनका लागि गाउँ सभा एवम् गाउँ कार्यपालिकामा पेश गर्ने ।

ग) पालिका भित्र रहेका बालगृह, बाल सुधारगृह, पुनर्स्थापना केन्द्र, अस्थायी सेवा संरक्षण केन्द्र जस्ता आवासीय केन्द्र एवम् सम्पुर्ण बालअधिकार सम्बन्धी घटनाहरु अनुगमन, निरीक्षण, आवश्यक निर्देशन दिई आवश्यक सुधारका लागि पहल गर्ने ।

घ) बाल अधिकार संरक्षण एवम् प्रवर्द्धन सम्बन्धी तालिम पालिका, वडास्तर एवं सरोकारवालाहरुसुँ आवश्यक समन्वय गर्ने।

ङ) बालबालिकासँग सम्बन्धीत सरकारी एवम् गैर सरकारी निकायसँग आवश्यक समन्वय गरी बालबालिकाको हकहित संरक्षणका विषयमा कार्यक्रम तथा स्रोत व्यवस्थापन गरी परिचालन गर्ने।

च) बालअधिकार संरक्षण तथा सम्वर्द्धन सम्बन्धी प्रचार प्रसार तथा सचेतना अभिवृद्धि गर्ने ।

छ) बालबालिका सम्बन्धी प्रतिवेदन तयार गरी असार मसान्तमा कार्यपालिका, प्रदेश बालअधिकार समिति र बालअधिकार परिषदमा पठाउने।

ज) समितिको दीर्घकालिन नीति, योजना र कार्यक्रम स्वीकृत गर्ने ।

झ) समिति व्यवस्थित एवम् स्रोत साधन तथा जनशक्ति व्यवस्थापन परिचालन गर्ने ।

ञ) बालमैत्री पालिका घोषणाका लागि बालमैत्री वडा घोषणामा वडा स्तरीय बाल संरक्षण समिति एवम् वडा स्तरीय बालअधिकार समितिसँग आवश्यक समन्वय एवम् योजना निर्माण गरी कार्यान्वयनमा जोड गर्ने ।

ट) बालबालिकाको हक, हित तथा अधिकार संरक्षणसँग सम्बन्धित बाल बचाउ, बाल संरक्षण, बाल विकास र बाल सहभागिताका लागि अन्य आवश्यक कार्यक्रम निर्धारण गरी कार्यान्वयन गर्ने गराउने।

ठ) वडा स्तरीय बाल संरक्षण समिति एवम् वडा सतरीय बालअधिकार समिति गठन तालिम एवम् थप क्रियासिलता जोड गर्ने ।

ड) बालक्लब गठन तथा परिचालन गरी सामाजिक विकृति लगायतका कार्यमा जोड गर्ने ।

ढ) समितिले आवश्यकता अनुसार आफ्नो अधिकार बालकल्याण अधिकारी (बाल अधिकार अधिकृत)लाई प्रत्यायोजन गर्न सक्नेछ ।

ण) कार्यपालिकाको परामर्शमा अन्य एवम् बालबालिका सम्बन्धी कार्य गर्ने एवम् सम्बन्धीत अन्य समितिहरु सक्रिय बनाउने ।

त) आवश्यकता अनुसार समितिको बैठक जति बेलापनि बस्न सक्नेछ र कम्तीमा वर्षको ३ पटक अनिवार्य बैठक बस्नु पर्नेछ ।

५. वडा स्तरीय बाल संरक्षण समिति एवम् बाल अधिकार समिति

क) वडा अध्यक्ष —संयोजक

ख) वडा समितिका जन निर्वाचित प्रतिनिधीहरु मध्येबाट महिला सहित २ जना —सदस्य

ग) शिक्षक एवम् वडाको सबै भन्दा उच्च तहको विध्यालयको प्र.अ-सदस्य

घ) महिला स्वास्थ कार्यकर्ताहरु मध्यबा १ जना — सदस्य

ङ) सम्बन्धित वडामा बालबालिकाको क्षेत्रमा काम गर्ने गै.स.स. मध्यबाट १ जना- सदस्य

च) वडा शिक्षा समितिबाट १ जना- सदस्य

छ) आदिवासी, जनजाती, अल्पसंख्याबाट प्रतिनिधित्व हुनेगरी महिला सहित २ जना —सदस्य

ज) सम्बन्धित वडामा रहेको प्रहरी कार्यालयको प्रमुख १ जना — सदस्य

झ) बालमैत्री स्थानीय शासन प्रवर्द्धनमा काम गर्ने व्यक्ति मनोनित १ जना- सदस्य

ञ) वडा स्तरीय बाल संजालको प्रतिनिधी एवम् बालक्लब प्रिनिधि १ जना- सदस्य

ट) सम्बन्धित वडाको वडा सचिव —सदस्य

ठ) बालबालिकाको विषय हेर्ने कर्मचारी —सदस्य सचिव

६. बाल संरक्षण समिति एवम् बालअधिकार समितिको काम, कर्तव्य र अधिकारः

क) विशेष हेरचाह एवम् संरक्षण विहिन बालबालिकाको तथ्यांक संकलन गरी, अद्यावधिक गर्ने र पालिका, वडा एवम् स्थानीय बालअधिकार समितिमा पेश गर्ने।

ख) सम्बन्धित वडामा बालबालिकाको क्षेत्रमा कार्यरत गैर सरकारी संस्था, बालक्लब, समूह, बाल संरक्षण समिति वा बालअधिकार समिति, मेलमिलाप केन्द्र लगायतका निकायहरुको फेहरिस्ता तयार पार्ने र यस्ता निकारहरुसँग समन्वय, सहकार्य र साझेदारी गरी बालअधिकारको संवर्द्धनात्मक र संरक्षात्मक कार्यहरु गर्ने गराउने ।

ग) बालबालिकाको क्षेत्रमा स्थानीय आवश्यकता पहिचान गरी स्थानीय सरकारका विभिन्न निकायहरु र विकासका साझेदार संस्थाहरुको समन्वयमा समुदायमा आधारित कार्यक्रमको तर्जुमा एवम् कार्यान्वयन गर्ने, गराउने आवश्यक समन्वय गर्ने ।

घ) बालअधिकारको शंरक्षण र संवर्द्धनका निमित्त चेतना अभिवृद्धि, जागरण सृजना गर्ने ।

ङ) स्थानीय संघसंस्थालाई बालबालिकाको क्षेत्रमा कार्य गर्ने उत्प्रेरणा, समन्वय साझेदारी गर्ने। कार्यक्रम संचालन गर्नको लागि आवश्यक परामर्श, सुझाव तथा निर्देशन दिने।

च) बालअधिकार हननका सम्वन्धमा कुनै पनि माध्यमबाट जानकारीमा आएका घटना एवम् उजुरीहरुलाई सम्बन्धित निकायमा सिफारिस गरी पठाउने एवम् समन्वयकारी भुमिका निर्वाह गरी बालबालिकाको सर्वोत्तम हितलाई ध्यान राखी घटना व्यवस्थापनमा सहयोग गर्ने ।

छ) बालबालिकाको निमित्त आकास्मिक सहयोग तथा दिगो विकासका लागि क्ष्रोत (आर्थिक, भौतिक तथा मानवीय) व्यवस्था मिलाउने ।

ज) बाल संरक्षणका विषयमा वकालत गर्ने र स्थानीय बालअधिकार समितिलाई बालअधिकार प्रवर्द्धन सम्बन्धी आवश्यक सहयोग गर्ने ।

झ) शिक्षा, स्वास्थ्य लगायतका क्षेत्रका बार्षिक योजनामा समेत बालसंरक्षण सम्बन्धी भुमिका (विशेष गरी बालविवाह, हिंसा, दुर्व्यवहार,आदिकको बारेमा सुचना प्रवाह तथा उजुरी) समावेश गर्न सहजिकरण गर्ने।

ञ) बालसंरक्षण सम्बन्धी कार्यका लागि आवश्यक पर्ने सेवाहरु (जस्तै तत्काल आवश्यकता परिपुर्ति, सुरक्षा आवास, वैकल्पिक स्याहार, मनोविमर्श, उद्धार, पुनर्स्थापना, पारिवारिक शिक्षा, कानूनी सहायता तथा उपचार, छात्रवृत्ति, आय आर।जन, आदि) को लागि सम्बन्धित पालिका वचाबाटै वा अन्य सरकारी एवम् गैरसरकारी सेवा प्रदायक वा निजी क्षेत्रबाट परिचालन गर्न सकिने गरि सुचिकरण तथा सिफारिसको प्रबन्ध मिलाउने ।

ट) अनधिकृत व्यक्ति, संस्था तथा निकायले बालबालिकाको दीर्घकालिन प्रभाव पर्ने विषययमा आफुखुसी निर्णय गर्ने वा घटना लुकाउने जस्ता कार्यहरु हुन नदिन नियमित अनुगमन गर्ने

ठ) बालबालिकासँग सम्बन्धित दिवसहरु पालिका वडास्तरीय निकायहरुसँगको समन्वयमा मनाउने।

ड) वडा बाल संरक्षण समिति वा वडा स्तरीय बालअधिकार समितिहरु, बालक्लब, संजालहरु एवम् सरोकारवालाहरु र पालिका वडाबीच सहकार्य र सम्पर्क गर्ने ।

ढ) बालमैत्री वडा घोषणाका लागि आवश्यक पहल गर्ने एवम् स्थानीय बालअधिकार समितिसँग आवश्यक परामर्श गर्ने ।

ण) वडामा बालबालिकासम्बन्धी सम्पन्न कार्यक्रम कार्यान्वयनको प्रगति स्थानीय बालअधिकार समितिमा पेश गर्ने ।

७. **बालक्लब तथा संजाल गठन एवम् परिचालनः** विद्यालय, समुदाय एवम् वडा र गाउँपालिका स्तरीय बाल संजाल गठन गरी परिचालन गर्न पालिका पारित बालक्लब?सञ्जाल गठन तथा सहजिकरण निर्देशिका २०७४ अनुसार गर्ने।

परिच्छेद-३

बाल कल्याण अधिकारी (बाल अधिकार अधिकृत) सम्बन्धी व्यवस्था

८. **बालकल्याण अधिकारी (बाल अधिकार अधिकृत)को नियुक्तिः** १) बालबालिका सम्बन्धी ऐन २०७५ को दफा ६१ को उपदफा (१) बमोजिम प्रत्येक स्थानीय तहमा रहने एक जना बाल कल्याण अधिकारी, स्थानीय बाल अधिकार समितिका सदस्य सचिवको रुपमा कार्य गर्न बाल कल्याण अधिकृतको व्यवस्था गर्न सकिनेछ ।

२. बाल कल्याण अधिकृतको नियुक्ति, सेवा शर्त सुविधा र कार्य विवरण सम्बन्धी व्यवस्था गाउँपालिकाको करार कर्मचारी छनौट र व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्यविधि, २०७६ र गाउँ कार्यपालिकाको निर्णयानुसार हुनेछ।

३) बाल कल्याण अधिकृतको योग्यता देहायबमोजिम हुनेछ ।

क) नेपाली नागरिक

ख) मान्यता प्राप्त विश्वविद्यालयबाट कम्तीमा कानून वा सामाजिक कार्य वा सामाजिक अध्ययन विषयमा स्नातक वा कुनै पनि विषयमा स्नातक उपाधि हासिल गरी बाल अधिकार, बाल संरक्षण, बाल कल्याण तथा बाल न्यायको क्षेत्रमा रहि काम गरेको कार्यानुभव भएको,

ग) पच्चीस वर्ष उमेर पूरा भएको, पैंचालिस वर्ष ननाघेको

घ) नैतिक पतन देखिने फौजदारी अभियोगमा अदालतबाट करूरदार नठहरिएको,

ङ) बाल अधिकार हनन् तथा भ्रष्टाचारको कसूरमा सजाय नपाएको,

च) सरकारी निकाय तथा अर्धसरकारी निकायसँग कुनै बाँकी बक्यौता नरहेको,

छ) नियुक्ति हुँदाको बखत राजनीतिक दलको सदस्य नरहेको।

३. कार्य सम्पादन सम्झौता गर्नुपर्नेः १) गाउँपालिकाले कर्मचारी छनौट समितिको सिफारीसमा नियुक्त बाल अधिकार अधिकृत) पदमा नियुक्त व्यक्तिसँग नियुक्ति पाएको पैंतिस दिनभित्र अर्थात प्रत्येक आर्थिक वर्षमा १ पटक कार्य विभाजन गरी कार्य सुचकगरु समेत निर्धारण गरी कार्य सम्पादन सम्झौता गर्नु पर्नेछ ।

२) उपदफा (१) बमोजिमको कार्य सम्पादन सम्झौतामा अन्य कुराको अतिरिक्त देहायको विषय उल्लेख गर्नु पर्नेछ ;

क) बाल कल्याण अधिकारी (बाल अधिकार अधिकृत) ले गर्नु पर्ने काम, कर्तव्य र पूरा गर्नु पर्ने जिम्मेवारी,

ख) निहले पेश गरेको प्रस्तावमा उल्लिखित समितिको व्यवस्थापन तथा सञ्चालन सम्बन्धी बाल अधिकार संरक्षण र प्रवर्द्धन वा बाल कल्याण कार्ययोजनाको विवरण र सोको समय सिमा,

ग) खण्ड (क) र (ख) बमोजिमको कार्य सम्पादन वा प्राप्त उपलब्धि मापन गर्ने सूचकाङ्क वा आधार,

घ) कार्य सम्पादनको गुणस्तर मापनका अन्य आधार ।

४. **कार्य सम्पादन सम्झौता प्रगति प्रतिवेदनको मूल्याङ्कनः** १) कार्यपालिका समक्ष प्राप्त हुन आएको प्रगति प्रतिवेदनको मूल्याङ्कन गर्न समितिले एक उपसमिति गठन गर्नेछ।

२) बाल कल्याण अधिकारी (बाल अधिकार अधिकृत)को वार्षिक अवधिमा सम्दन बएको कामको परिमाण, लागत, उपलब्धि र गुणस्तर सम्झौतामा उल्लेख भए बमोजिम भए नभएको मूल्याङ्कन गरी उपदफा (१) बमोजिमको उपसमितिले कार्यपालिका समक्ष प्रतिवेदन पेश गर्नु पर्नेछ।

३) उपदफा (२) बमोजिम प्राप्त हुना आएको प्रगति प्रतिवेदनमा काबु बाहिरको परिस्थिति बाहेक कार्य सम्पादन सम्झौता बमोजिम कार्य सम्पादन नभएमा वा अन्य कुनै अनैतिक कार्य गरेमा सम्बन्धित कार्यपालिकाले सेवाबाट अवकास दिनेसम्मको आवश्यक कार्बाही गर्न सक्नेछ ।

तर यसरी अवकास दिनु भन्दा पहिले बाल कल्याण अधिकारी (बालअधिकार अधिकृत) लाई आफ्नो सफाई पेश गर्ने मनासिब मौका दिनु पर्नेछ ।

५. **काम, कर्तव्य र अधिकारः** १) बाल कल्याण अधिकारी (बाल अधिकार अधिकृत) को काम, कर्तव्य र अधिकार बालबालिका सम्बन्धी संघिय ऐन, नियमावली र यस कार्यविधि अनुसार देहाय बमोजिम हुनेछः

क) गाउँ कार्यपालिका, स्थानीय बाल अधिकार समितिको निर्णय एवम् निर्देशनहरु कार्यान्वयन गर्ने गराउने।

ख) स्थानीय सरकारबाट स्वीकृत नीति र योजना अनुरुप समितिको वार्षिक कार्यक्रम र बजेट तर्हुमा तथा सोको प्रगति प्रतिवेदन तयार गरी समितिको बैठकमा पेश गर्ने ।

ग) स्वीकृत राष्ट्रिय, प्रादेशिक र स्थानीय नीति एवम् योजना अनुरुप वार्षिक कार्यक्रम र बजेट तर्जुमा तथा कार्यान्वयन गर्न स्थानीय तहलाई सहयोग गर्ने ।

घ) बालबालिका तथा बाल अधिकार सम्बन्धी समग्र स्थानीय तथ्याङ्क संकलन तथा प्रशोधन गरी, गराई बालबालिका सम्बन्धी स्थानीय वार्षिक स्थिति प्रतिवेदन तयार गरी समितिको स्वीकृतिले प्रकाशन गर्ने र प्रत्येक आर्थिक वर्ष समाप्त भएको तीन महिनाभित्र यसको एक-एक प्रति प्रदेश बाल अधिकार समिति र राष्ट्रिय बाल अधिकार परिषद् समक्ष पेश गर्ने ।

ङ) स्थानीय तहमा बालबालिका क्षेत्रमा कार्यरत व्यक्ति तथा निकायहरुलाई समन्वय, सहकार्य एवम् परिचालन गर्ने ।

च) आन्तरिक धर्मपुत्र धर्मपुत्री लिने दिने व्यक्तिलाई स्थानीय बाल अधिकार समितिमा सूचिकृत गर्ने र लिखत तयार गर्न सहयोग गर्ने ।

छ) आन्तरिक धर्मपुत्र धर्मपुत्री, संरक्षक नियुक्त तथा तोक्ने कार्यमा सम्बन्धित निकायलाई सहयोग तथा सहजिकरण गर्ने ।

ज) स्थानीय तहभित्र सञ्चालनमा रहेका बाल गृह, बाल सुधार गृह, पुनर्स्थापना केन्द्र, अस्थायी संरक्षण सेवा केन्द्र, निगरानी कक्ष जस्ता आवासीय संरक्षण गृहको अनुगमन तथा निरीक्षण गर्ने, निर्देशन दिने तथा पृष्ठपोषण गर्ने र बन्द गर्न आवश्यक भएमा कार्यपालिका एवम् समबन्धीत निकायमा सिफारिस गर्ने ।

झ) बालबालिकाको हक हितको संरक्षण तथा शारीरिक र मानसिक विकास सम्बन्धी स्थानीय तहको दीर्घकालिन नीति र योजना तर्जुमा गरी समितिको बैठकमा पेश गर्ने ।

ञ) समितिसँग सम्बन्धित मुद्दा मामिलाको सन्दर्भमा अदालत तथा न्यायिक समिति वा निकायलाई जवाफ तथा प्रतिउत्तर दिने ।

ट) बालबालिकाको सर्वोत्तम हितका निम्ति नेपाल प्रचलित कानून, बाल संरक्षण नीति, मापदण्ड तथा बालमैत्री समाज स्थापनाका लागि सम्बन्धित निकायसँग समन्वय, सहयोग, सहजीकरण तथा सहकार्य गर्ने ।

ठ) कार्य सम्पादन सम्झौता बमोजिमको कार्य प्रगति प्रत्येक ६-६ महिनाको अवधिमा सम्बन्धित स्थानीय तहको कार्यपालिका समक्ष पेश गर्ने ।

ड) बालमैत्री स्थानीय शासन प्रवर्द्धनमा योजना निर्माण गरी कार्यान्वयनमा जोड गर्ने ।

ढ) बाल संरक्षण सम्बन्धी वडा स्तर सम्म बाल संरक्षण समिति एवम् बालक्लब गठन र परिचालन प्रभावकारी रुपमा गर्ने गराउने ।

ण) संरक्षण विहिन एवम् जोखिममा परेका बालबालिकाको हेरचाहकर्ताको लागि प्रबन्ध मिलाउने।

त) सामाजिक कार्यकर्तालाई बालअधिकार प्रवर्द्धन कार्यमा जोड गर्ने गराउने ।

थ) बालबालिकालाई हितका लागि बालगृह एवम् संरक्षण केन्द्र तथा आवश्यकतानुसार सिफारिस गर्ने।

द) बालबालिकासँग सम्बन्धीत सम्पूर्ण कार्य प्रमुख प्रशासकिय अधिकृतसँग आवश्यक समन्वय गर्दै सिफारिस गर्ने ।

ध) स्थानीय बालअधिकार समितिको प्रशासकिय प्रमुख भई कार्य सम्पादन गर्ने ।

न) गाउँ कार्यपालिका एवम् समितिबाट प्रत्यायोजित अन्य काम गर्ने गराउने ।

६. **अन्य कार्यः** बाल कल्याण अधिकारी (बाल अधिकार अधिकृत), स्थानीय बाल अधिकार समिति र अख्तियार प्राप्त अन्य निकायले वैकल्पिक हेरचाह प्रदान गर्ने व्यक्ति, परिवार, संस्था तथा निकायको नियमित अनुगमन गरी देहायमा उल्लेख गरिएका समेतका सेवा तथा हकअधिकारबाट कुनै पनि बालबालिका बञ्चित नभएको सुनिश्चित गर्ने कार्यमा पहल गर्नुपर्नेछः-

क) जन्मदर्ता

ख) विद्यालय उमेरका बालबालिकालाई औपचारिक शिक्षा

ग) सरकारबाट प्रदान गरेको छात्रवृत्ति

घ) स्वास्थ्य सेवा र स्वास्थोपचार

ङ) सरकारबाट प्राप्त भएको सामाजिक सुरक्षा सहयोग

च) आफ्नो जाति, धर्म र संस्कृति अनुसार चाडपर्व मान्ने तथा सांस्कृतिक गतिविधिमा सहभागी हुना पाउने अधिकार,

छ) स्थानीय तहबाट प्राप्त हुने सेवा तथा सुविधा

ज) बढ्दो उमेर, परिपक्वता तथा विकासको अवस्था अनुसार परिवार, समुदाय, स्थानी तह, जिल्ला, प्रदेश तथा राष्ट्रिय स्तरमा सहभागी हुन पाउने अधिकार

झ) प्रचलित कानून, नीति, योजना तथा कार्यक्रमबाट प्राप्त हुने सबै अवसर तथा सुविधा ।

ञ) विद्यालय शान्ति क्षेत्र सम्बन्धी कार्य,

ट) बाल अधिकार हननका घटना

ठ) बालविवाह न्यूनिकरण सम्बन्धी सचेतना एवम् ठोस कार्ययोजना निर्माण एवम् कार्यान्वयन ।

परिच्छेद ४
विविध

७. **बचाउः** बालबालिकाको हक, हित प्रवर्द्धनका लागि यस अघि गाउँपालिकामा भएका कार्यहरु यसै कार्यविधि अनुसार भएका मानिनेछन् ।

८. **अमान्य हुनेः** यस कार्यविधिमा भएका प्रावधानहरु संघीय र प्रदेश कानून तथा प्रचलित कानूनसँग बाझिएमा बाझिएको हदसम्म अमान्य हुनेछ ।